

85
1914

Н. Я. НИКОЛАДЗ

№ 14

6 აპრილი 1914 წ.

ქართული
დემოკრატიული
პარტია

წლიური ფასი

== 3 მან. ==

უმჯობესებული საზოგადო-ეკონომიური და სალიბერატორული შუამდგომლობის მესამე

ცალკე ნომერი 5 კაპ.

რედაქცია ღიაა 9-3 საათ.

მისამართი: თბილისი, Габаевский пер. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპოზიტის: თბილისი კლდე.

ს ა რ ჩ მ ვ ი:

1. საერთო ხარჯთაღრიცხვა 1915—1917 წ. — ალ ყიფშიძესი.
2. უკუღო ვირი. — რიშ ბაბასი.
3. ლიტანიასკი. — ეკ. გაბაშვილისა.
4. ქრისტე აღსდგა! — ეკალისა.
5. პრესა.
6. ნაშტერევი. — რიშ ბაბასი.
7. სომხური შეცნობები. — * * — სა.
8. შიშის გარშემო. — დ. ვ. — ისა.
9. არა ამის სოფლისაგან არს. (მთხრობა) თარგმ. — ირ. სონღულაშვილისა.

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წ.

უმჯობესებული საზოგადო-ეკონომიური

და სალიბერატორული შუამდგომლობის

„კლდე“-ზედ.

ფ ა ს ი:	1 წლით.	3 მან.
	6 თვით.	2 მან.
	3 თვით.	1 მან.

ცალკე ნომერი უფასო 5 კაპ.

საერობო ხარჯთ-აღრიცხვა 1915-1917 წ.

საერობო ხარჯთ-აღრიცხვა

ერობა არა გვაქვს, მაგრამ საერობო გადასახადი კი არსებობს. ამ გადასახადს ჰკრეფს ადმინისტრაცია და ჰხარჯავს იმ წესით და რიგით, რა წესსაც და რიგსაც თვითონ ადგენს. ხარჯის გამღებს არაფერსა ჰკითხავდნენ ხოლმე, თუ რომელი საჭიროებას რამდენი მოხმარდეს, ან რომელია პირველ ხარისხოვანი საჭიროება, რომლის დაკმაყოფილება აუცილებელია უწინარეს ყოვლისა.

მეფის მოადგილის საბჭო სამ წელიწადში ერთხელ იკრიფებოდა და ამიერ-კავკასიის გუბერნატორთა თანადასწრებით ადგენდა საერობო შემოსავალგასავალს, რომელიც უმაღლესად დამტკიცების შემდეგ, კანონად იქმნებოდა და სისრულეში მოჰყავდათ.

ეს პატრიარქალური, შინაური წეს-რიგი ამჟამად მცირედად შეიცვალა. ახლის კანონის ძალით ხარჯთ-აღრიცხვის განხილვაში მონაწილეობას იღებენ საზოგადოების წარმომადგენელი. იმერეთიდან და ქართლ-კახეთიდან საგუბერნიო მარშალები და თითო საერობო ხარჯის გამღებთა წარმომადგენელი. ქალაქ ტფილისის მოურავი, კავკასიის სოფლო სამეურნეო საზოგადოების და ბაქოელ მენავთეთა თითო წარმომადგენელი. ამას გარდა, ამიერ-კავკასიის გუბერნიებიდან თითო წარმომადგენელი საერობო ხარჯის გამღებთა.

მომავალ ხარჯთ-აღრიცხვის (1915-1917) განხილვაში, რომელიც მოხდა გასულ მარტის თვეში, საქართველოდან მონაწილეობა მიიღეს: ტფილისისა და ქუთაისის მარშლებმა: თ. კ. ნ. აფხაზმა და თ. დ. ო. ნიჭარაძემ; თ. დ. ე. ჩოლოყაშვილმა და თ. პეტრე წულუკიძემ და კავკასიის სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოებიდან მისმა ვიცე-პრეზიდენტმა თ. პ. ა. გრუზინსკიმ, სულ ხუთმა ქართველმა.

რა სახით მიიღო მეფის მოადგილის საბჭომ საზოგადოების წარმომადგენელთა თანადასწრებით წინასწარ შედგენილი საერობო ხარჯთ-აღრიცხვა, ჯერ არ ვიცით. განსახილველი კი აი რა ჰქონდა საბჭოს. მომავალ სამის წლისათვის საერობო საჭიროებისათვის მოსალოდნელი ხარჯი ასეა აღნუსხული 1) დახმარება მთავრობის დაწესებულებათ — 264,913 მან.; 2) საერობო თანხის გამგეობა —

264,483 მან.; 3) სატუსალოების შენახვა — 348,384 მან.; 4) გზები — 5.022,126 მან.; 5) სკოლები — 3.600,759 მან.; 6) სამოწყალო დაწესებულებანი — 287,508 მან.; 7) სამკურნალო ნაწილი — 4.782,858 მან.; 8) ვეტერინარია (პირუტყვთა ექიმობა) — 770,196 მან.; 9) აგრონომია — 2.386,053 მან.; 10) სხვა და სხვა ხარჯი, სხვათაშორის მამულის ახალი შეფასება 1.573,759 მან. და 11) მოულოდნელი ხარჯები — 630,000 მან., სულ 20.130,042 მან., ან წელიწადში 6.710,014 მ.

დღეს მოქმედობს ჩვენში საერობო ხარჯთ-აღრიცხვა 1912-1914 წლისა. ეს ხარჯთ-აღრიცხვა განხილულია სახელმწიფო სათათბიროსა და საბჭოსაგან. თვალსაჩინო განსხვავება უკანასკნელის ხარჯთ-აღრიცხვისა წინანდელისაგან ისაა, რომ ნახევარი ხარჯი საპოლიციო დარაჯების შესანახად იკისრა სახელმწიფო ხაზინამ, ხოლო მომავალი ხარჯთ-აღრიცხვა (1915-1917 წ.) იმითია კიდევ საყურადღებო, რომ მეფის მოადგილის საბჭომ გამორიცხა საერობო ბიუჯეტიდან დარჩენილი ნახევარიც და სავსებით გაანთავისუფლა ჩვენი ულონო ბიუჯეტი ამ აუტანელ და უსამართლო ტვირთისაგან. უკე თუ სახელმწიფო სათათბირო და საბჭოც შეიწყნარებენ მეფის მოადგილის საბჭოს განზრახვას და ეს განზრახვა კანონად იქცევა, მაშინ დიდი შეღავათი მიეცემა საერობო ბიუჯეტს და დარჩენილი ფული ქვეყნის კეთილ-დღეობას მოხმარდება.

საერობო ბიუჯეტს ჩვენ ხელ-ახლა დავუბრუნდებით, როცა მივიღებთ საბჭოს მიერ მოწონებულ ხარჯთ-აღრიცხვას 1915-1917 წლებისას და მაშინ დაწვრილებით განვიხილავთ თვითოეულ სახარჯო მუხლს და პარაგრაფს. ეს განხილვა გვიჩვენებს, თუ რამდენ შეუწყნარებელ ხარჯს ეწევა საერობო კასა და რა დიდია ის საჭიროებანი, რომლის დასაკმაყოფილებლად ფული აღარა გვყოფნის.

ალ. ყიფშიძე.

უკუღო ვირი

(ა რ ა კ ა)

ვილასიკ უკუღო ვირი, მეტად დატვირთული და ქანც-გაწყვეტილი, ტალახში ჩავარდნილიყო. ამოსაყვანად მრავალი მოყვარე მისდგომოდა. —

ზოგი გინებით წიხლსა და სახრეს სცემდა: უბატობის სუსხი თავმოყვარეობას გაულვიძებს და წამოახტუნებსო.

ზოგი ავშარას უწევდა და უწრუწუნებდა: წინსვლის წაქეზებად მიიჩნევს და გულს გაიმხნევებსო.

ზოგი გულის გასაგმირად თავს დასტიროდა: „აღსდევ, გმირო, შენი წარსული სიყრმე მოიგონე, ვარსკვლავებს რომ ეთამაშებოდით!“

ზოგი კრეჭია განზე გამდგარი სეირს უყურებდა: მოდი შენ და უკუღო ვირი ტალახიდან ამოიყვანეო.

ზოგმა სთქვა: „სანამ კუქს არ გაიძღობს, ეგ ვერ აღგებაო“ — და წინ ერთი მუჭა ბზე ტალახში ჩაუყარა.

ზოგი ამბობდა: „აცა, კუდი ხელახლა გამოეგმის და მაშინ ამოვათრევთო“. — და გულ-ხელდაკრეფილი იდგა.

ზოგმა სთქვა: „ეგრეც არა უშავს რაო. ტალახი რომ გაშრება, თითონ ატგებაო.“ — და წავიდა.

ერთმაც დაიძახა: „ვევო, ე ტვირთი მოხსენით მაინცაო“...

მაგრამ სხვებმა სასაცილოდ აიგდეს: „მაშ მოდი ბარემ ეს ტვირთი შენ მიუტანე პატრონსაო“.

ამათში ვინ იყო მართალი, ვინ მტყუანი, — რა მოგახსენო? — მხოლოდ ის ვირი ახლაც გდია ტალახში, ისევ დატვირთული.

*

ჰოი, მამულო საყვარელო, ამ არაკის ხსენებაზედ ნეტა შენ რად მაგონდები?

რიშ ბაბა.

ღიტანიაზედ

პირველი გიმნაზიის კარის ეკლესია ბრწყინვალედ არის გაჩაღებული.

სადღესასწაულოდ მორთულ-მოკაზმულ მლოცავ-

თა უმაღლესის კმაყოფილებით აღსავსე პირის სახეებს სააღდგომოდ აღაპლაპებულა კელაპტრები ნეტარებასა ჰფენს.

აუარებელი ხალხით სავსე ეკლესია და მის გვერდით მდებარე ორი ღრღო-დაჩხმისი გატენილია.

მოწაფეთა ანგელოზებრივი ღულუნე ჰარმონიით აღსავსე სააღდგომო საგალობელისა: „განათლდი, განათლდი, ახლო იერუსალიმო, დღეს დიდება უფლისა გადმობრწყინდა შენზედ“, დიდებულად გაისმის ყოველ კუთხეში და სასოებასთან ერთად, რაღაც სითბოს და ღმობიერებას იწვევს მსმენელთა შორის: ახარებს მათ გულს და აშუქოსნებს მათ სულის კიდეს...

ტასიკოც, ნაზი ტასიკოც ძლიერა მშვენის თავის სპეტაკ საპატარძლო თეთრ კაბაში და სააღდგომო კელაპტარი ამის სახესაც აცისკროვანებს. ის ეკლესიის ერთ კუთხეში სდგას და გატაცებით სთვრება საერთო სარწმუნოებრივ აღფრთოვანებით, რაღაც სახლაპრო ატმოსფეროში დანავადრობს, იმისი სული და გული ტკბილად სცეპს და იკმუშნება.

— ტასიკო, შენა? უცებ მოესმა ყმაწვილ ქალს აღელვებული მთრთოლვარე ჭშენა, რომელმაც მთლად შეარყია საიდუმლოებით მოცული რელიგიური იმის ლტოლვილება და აღმაფრენა.

— შალვა!!! აკანკალებულის ხმითვე უპასუხა ტასომ ჭაბუკს, რომელიც ამის შეუმჩნევლად გვერდს ამოუდგა.

— რა რიგა მშვენი! რა ზეციური ნათელი ადგას შენ პირი სახეს! ბედნიერი ხარ?!

— სად იყავი?... სად მიეფარე!.. ეხლა სად მიხვალ? რად მირყევ კვალად სულის მშვიდობას!

— ტესიკო ტკბილო, ჩემო ტასია! ჩემო ხატე ბავ და სასოებავ! როგორ მიხარის რომ კიდევ გხედავ, შენს ახლოსა ვარ! მართლა, სად ვიყავ... როგორ ვცოცხლობდი, ვსულდგმულობდი შენს მოშორებით, შენ უხილველად... ოდნავის ჩურჩულით, თითქო თავისთვის, შალვა წარმოსთქვამდა ამ გრძნულ სიტყვებს და თან სცდილობდა ახლო მიეწია ძვირფას არსებასთან. — სად ვიყავ? სად ვიყავი მე ბედკრული, თვალი რად მოგაშორე?!...

— გაჩუმდი, ნუ მტანჯავ! რად მოხვედი! რად მოხვედი! კვლავ საშინელის მწუხარებით ამოიოხრა ტასომ და ორივე ხელით კელაპტარი მაგრა მოხმუჭა და გადაგრიხა... რად მოხვედი, რადა? რა გინდა ჩემგან! რად მიქრობ შენის სუნთქვით მოლაპლა-

პე კელაპტარს ჩემის აწყობას? რად მახედებ უკან, დამარხულისაკენ?!...

— ვხედავ, რომ ვარდვევ შენს სულის სიმშვიდეს, ჩემო ტასიკო და თან ვღალადებ ალტაცებით რომ კიდევ გხედავ, ჩემო ოცნებავ .. სამოთხესა ვგრძნობ, ჩემო ციალო!... გული მმეუფობს და არ ნებდება ჩემ დამზნულ ქკუას... წამით მაინც ნუ წამართმევ ჩემს სასოებას. ნუ განრისხდები... შემიბრალებ...
— ოჰ, შალვა, შალვა! რა რიგ მაშფოთებ, რა რიგ სასტიკად ანგრევ ჩემის დიდის შრომით აშენებულს სამოთხის კედლებს... წადი! წადი გვევდრები... პატივი ეცი ჩემ მყუდროებას, ჩემ წმინდა კერას, მშობლიურ გრძობას... შეილს ვათაყუანებ, მე იმას ვწირავ ყველას, ყველაფერს!...

— წავალ! უნდა წავიდე! ხელს არ შევახებ შენს წმინდათა წმინდას, რაც უნდა ძვირად დამიჯდეს ეს განშორება, კვლავ გაგშორდები მხოლოდ ვილოცოთ, ერთის წამით ზეგარდმოვიქცეთ და სულიერად, ზეცას მივიქცეთ... ხელი მიბოძე და აქ ამ ტრაპეზის წინ, ხალხის დასწრებით უკანასკნელად ვილიტანიოთ...

— აჰა, მარჯვენა ჩემი მთოლვარე! კანკალით უთხრა ქალმა დაკარგულ ძვირფას მეგობარს და დაიჩოქა. შალვაც დაეცა ქვაფენილზედა და ორნი ერთად, სანთლებით ხელში, ზეცას ავიდნენ და იქ ისმენდნენ სამოთხის რეკვას, რეავას უწმინდესს და უძლიერესს, მხოლოდ რჩეულთათვის გასაგონებელს უმაღლეს ჰარმოიას:

„განათლდი, განათლდი, დღეს დიდება უფლისა გადმობრწყინდა შენზედა!
ეკ. გაბაშვილისა.

ქრისტე აღსდგა!

ლეგენდა

ეს ამბავი მოხდა დიდ შაბათს, აღდგომის დღეს.

შორეულ წარსულში იმერეთის საზღვრების ახლო, ქართლის მხარეს ერთი მაღალი ციხე სიმაგრე იდგა. საღ კლდეებს მიკრული, თვითონაც კლდესავით გამოიყურებოდა და მრავალ სათოფე ხურულებით მკაცრად გაჰყურებდა და დარაჯობდა არე-მარეს.

ამ ციხეს, მტრის შემოსევის დროს, თავს აფარებდა გარშემო მცხოვრები სოფლის ხალხი და იგერებდა მტერსა.

იმ დროს, რომელზედაც მხატვრობაში, ამ ციხეში სამოციოდე დარაჯი იდგა. დიდ მამათის გამო ციხის დამცველნი დიდ ფაცა-ფუცში და მზადებაში იყვნენ. აღდგომის ლიტანიისათვის ემზადებოდნენ. ზოგი სწმენდა და ჰკვიდა ციხის პატარა ეზოს, ზოგი აგროვებდა სააღდგომო სურსათს და აწყობდა ვეებერთელა რკინის ზედადგარებს საქმელის მოსამზადებლად. ზოგი ამშვენებდა ციხის პაწია ეკლესიას და ამკობდა მის კედელ-სვეტებს ახლად ამწვანებულ ფოთლებით. ციხის მცხოვრებნი მოელოდნენ მწირველს — მახლობელ სოფლის მღვდელს მირიანს.

— კაცო! უთხრა ერთმა მნათემ მეორეს — ეს ჩვენი მამა მირიანი რას იგვიანებს. ამ ბინდი-ბუნდისას სადმე კლდეზედ არ გადაიჩეხოს... გვითხრა — თქვენ კაი ღვინო. პატკანი და ღორის ფეშხო დაამზადეთო — მე კი, სანამ შებინდდება, უსათუოდ ამოვალო.

ნუ სწუხარ, ძმაო — უბასუხა მეორემ — მირიანი სიტყვის კაცია... სთქვა და აასრულებს. აგე, ღიხზედ ის მკრთალი სინათლე რომ ჩაჰქრება, კიდევ ამოჰყოფს ციხეში თავსა.

მაგრამ დაღამდა და მღვდელი მირიანი არსადა სჩანდა. დარაჯნი მაინც დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ მირიანი უსათუოდ ამოვა, ეკლესიის გარშემო დაანთეს ქრაქები, მოიხსნეს იარაღი და მოემზადნენ წირვისათვის. მაგრამ მიდიოდა დრო და მირიანი კი მაინც არ მოსჩანდა.

ლევანა! უთხრა ციხის მცველთა უფროსმა ერთს დარაჯს ხევსურს, — აბა გადადი ციხის ბილიკს და ყური დაუგდე, ცხენის ხმაურობა ხომ არა ისმისრა? დარაჯი მაშინვე ეცა ციხის გასაველს და სიბნელეში გაჰქრა. ცოტა ხნის შემდეგ სირბილით შემოვარდა და ხევსურულად შეჰყვირა ამბანაგებს:

— ხალხო, შიში! რა ამბავია, რა მოხდა? მისცვიდნენ კითხვით დარაჯები... ქვევით ხალხის ხმაურობა და ელივილი ისმის... თათართა ღმუილს ეგვიანების... — მაგრამ ლევანამ სიტყვის დამთავრება ევრ მოასწრო...

უეცრად ციხის შემოსავალში საშინელი რახრუბი შემოისმა. დარაჯები სწრაფად მისცვიდნენ ციხის კარებს. კარების იქიდან ისმოდა ჰმა მღვდელ მირიანისა... კარები გამიღეთ! კარები, მირიანი ვარ. ხევსურმა რკინის ურდულები მოხსნა და კარები გააღლო, შემოსავალში მღვდელი მირიანი გამოჩნდა.

— ხალხო! იარაღი შეისხით, მტერი მოგვადგა კარზედა... სოფლები ვეღარ მოასწრობენ ამოსვლას და თავის შეფარებას. ლიტანიამდის ურჯულოთა ხალხი აქ გვეწვევა — აჩქარებით მოსთქვამდა მირიანი, — მაგრამ იქნებ მოვასწროთ... და, ჯერ ღმერთი ვადიდოთ და მერე ერი.

გამარჯობა ზაქრო? მიეგება მღვდელი მცვლების უფროსს. ხედავ, რომ ღმერთის და ერის სამსახური ადვილი არ არის. აბა მოამზადე შენი ვაჟკაცები მტრის დასახვედრად.

— მამაო მირიან! შენისთანა ვაჟკაცს ქვეყანა ნატრულობს. ღმერთიც და ერიც დღეს შენ ხელშია. გვიუფროსე გავვიძეხი! უპასუხა ზაქრომ.

— გმადლობ პატივისათვის, ჩემო ზაქარა. მაშ თუ ასეა აბა დროს ნუ ვკარგავთ! მღვდელი სწრაფად შეიმოსა, გაანათა ეკლესია და შეუდგა წირვას.

— ქრისტე აღსდგა! გაისმა მირიანის ღრმა რწმენის ხმა.

— ჭეშმარიტად! სიხარულით მიეგება ერთხმად ქარ-ცეცხლში გამოქვდილმა სამოცმა ქართველ მემარმა.

ქრისტე აღსდგა მკვდრეთით,

სიკვდილითა სიკვდილისა დამთრგუნველი...

გაისმა მომხიბლავი ხმა მომღერალ ზაქარიასი და ციხის პატარა კარმიდამო გაივსო რწმენითა და სასოებით საესე გალობით.

ჭეშმარიტად, ჭეშმარიტად! მოსთქვამდა მირიანი და თან ცრემლს იწმენდა.

აბა ხალხო! იარაღი მომიტათ, დავლოცო.

შუბი, თოფი, ფარ-ხმალ-ხანჯალი დარაჯებმა მოაყარეს მღვდელ-მოდღვარს დასალოცად.

ღმერთო დიადო და ქართლის მხსნელო

შენ ნუ ჩააქრობ ლომისა სულსა

ქართველის გულში.

შენ ნუ მოაკლებ მოწყალებას სამშობლო ერსა;

შენი მოძღვრების დარაჯთა-მცველსა

შენ დაულოცე მისი მარჯვენა.

ასე ლოცულობდა ქართველი მღვდელი მირიანი. ამ დროს ციხის კარებთან მოისმა ვილაცის ხმაურობა. მირიანმა აფრინა ორი დარაჯი ციხის კოშკზედ, გასაგებად.

თათრებმა კაცი გამოგზავნეს — უთხრეს მირიანს დაბრუნებულმა დარაჯებმა — ჩვენი ფაშა ბრძანებულსო, იარაღი დაყარეთ, ციხე მიატოვეთ და თქვენნი უფროსი მახლეთო; მაშინ დანარჩენებს სიცოცხლეს შეარჩენთო...

— გადაეცი ფაშას, რომ ჩვენ ციხესაც მივა-

ტოვებთ, ყველანი ვეახლებით და იარაღი კი თვითონ დაგვაყრევინოს! —

ჩვენი იარაღი — ქრისტეს ჯვარა და ქართული ხმალი... აბა, ზაქარა, აცნობე ურჯულოთა შიკრიკს — სთქვა მირიანმა.

ჩუმად და მშვიდად ემზადებოდა ქართველი რაზმი სასიკვდილოდ. ეშურებოდა საშველად სოფლებისაკენ...

გამოეწყვიტნენ იარაღში, დასტოვეს ციხის სადარაჯოდ ათი ამხანაგი, მიკეტეს ციხის კარები, მიუგორეს მას ვეებერთელა ქვა-გორა, უკანასკნელად გადიწერეს პირჯვარი და ფეხაკრეფით, მამა მირიანის წინამძღოლობით გავიდნენ ციხის გარედ. ახლო მოსჩანდა გაჩირალდებული მტრის ბანაკი ქართველი რაზმი დარწმუნებული იყო, რომ მტერი ბანაკში იმყოფება და ჰფიქრობდა თათრებზედ უეცრად იერიშის მიტანას.

მაგრამ უცბად, მთვარის შუქზედ, როგორც მიწიდან ამომძვრალი, გაჩნდა თათართა ვეებერთელა ბრბო და გადაელობა ქართველებს.

შესდევით, წყევლილნო გურჯნო! შესძახა ბრბოს უფროსმა.

— ჩვენ მოვდივართ, თქვენ შედექით! დასძახა უშველებელი ხმით მირიანმა და ერთს ხელში ჯვრით, მეორეში ხლმით თავის პაწია რამხით დაეჯახა მტერსა.

გაიმართა საშინელი ხელჩართული, ჩუმი სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა.

ქართველები ვეფხვებსავით იბრძოდნენ...

ხევსურმა ლევანამ თხუთმეტი მოჰკლა თათარი და მიაღვა ფაშას.

უშველებელ ტანისა — ლომი მირიანი, ღრიალით მუსრავდა და ზედი-ზედ აწვევდა თათართა გვამებს.

ან სიკვდილი ან გამარჯვება! გაიძახოდა მამაცი წინამძღოლი ქართველ რაზმისა და ამხნევებდა თავის გმირ ამხანაგებსა.

მტერმა დასძლია ქართველთა პატარა რაზმი.

სამი მებრძოლი და დარჩა:

ხევსური ლევანა, ზაქარა და მღვდელი მირიანი...

„ქრისტე აღსდგა მკვდრეთით“...

შემოსძახა მამა მირიანმა.

„სიკვდილითა სიკვდილისა დამთრგუნველი“...

მისცეს ხმა ზაქარიამ და ლევანამ, და დაეცნენ მტრის ხანჯალ-ხლმით დაკუწულნი.

იღვა მარტო მღვდელი მირიანი. ქრისტეს ჯვრით და ქართული ხმლითა.

ამაყი, ძლიერი, საშინელი!

მტრის შუბი მოხვდა გვერდში, დაიხნიქა, მოიკაკვა... წაიქცა.

მივარდნენ გაშმაგებული მტრები ჩასაქოლად.

მაგრამ მირიანმა, უკანასკნელად ძალ-ლონე მოიკრიბა, წამოდგა ფეხზედ. ხმლის მოქნევით მოფანტა თათრობა და მალალ ხმით შეჰყვირა ..

— არა! ჯერ ქართლის სიკვდილი ნაადრევია! ქართველნო ქრისტიანენნო! ვინა ხართ ახლო?

ხმა გამეცით, გამამხნევით! ქრისტე აღსდგა!...

— ქეშმარიტად! — გაისმა შორიდან მრავალ ხმიანი პასუხი.

ეს, საშველად მოეშურებოდა იმერეთის საზღვრიდან გადმოსული იმერთა რაზმი.

— მაშ ეხლა აღარ მეშინის სიკვდილისა! — წარმოსთქვა გმირმა მღვდელმა.

დიდება უფალსა ღმერთსა, დიდება ქართველს ერსა!

ჩაიკრა გულში ქრისტეს ჯვარი და პირქვე უსულო დაეცა თავის მოძმეთა გვამებზედ.

ეკალი.

მ რ ე ს ა

გაზ. „იმერეთი“ ორი აპრილის ნომერში კიდევ ეხება ტირიფონას ველის ბედს, სადაც მთავრობას განზრახული აქვს პოლიგონი გამართოს. ამ მიზნით უნდა აიყაროს ოცი ათასამდე მცხოვრები და ხელი აიღოს თუთხმეტი ათას დესეტინა ადგილზე. ერთ ღროს ეს ხმები თითქოს მიუჭრდა და იმასაც კი ამბობდნენ, რომ მთავრობამ ხელი აიღო ტირიფონაზე და ახლა ელისავეტოპოლის გუბერნიაში უნდათ პოლიგონი გამართონო, მაგრამ როგორც აღმოჩნდა ეს ტყუილი გამოდგა, და მთავრობა ისევ შეუდგა პოლიგონის ტირიფონის ველზე გამართვას. „იმერეთი“ აღნიშნავს იმ თათბირს ქ. გორში, სადაც თითქმის უფასოდაც კი შესაძლებლად მიუჩნევა ზოგიერთს მიწის გადაცემა, რადგანაც რაც უნდა ვეცადოთ პოლიგონი ხომ მაინც იქნებაო.

...„ჩვენ გვინდა უურადლება მაგაქციოთ ამ კარე-მოქებას, სწერს გაზეთი, რომ ვიდრე გორის მოქალაქეთ ეოგველივე საშუალება არ უცდიათ, უსაფუძვლად მათი მტკიცება, საზარადლად თუ სასარგებლო — ჰალიგონის მოწყობას, ჩვენ არაყინ

გვკითხვისო. ჩვენ ვერც კი წარმოგვიდგენია, რომ სამხედრო უწყებამ მარტო თავის ინტერესებს გაუწიოს ანგარიში და უურადლება არ მიაქციო მთელი რაიონის ეკონომიურ მდგომარეობას... ამიტომ აუცილებელია, ვიდრე სადაცმე მოქალაქე გორი მიწების ფასზე მოაწერდნენ ხელს, დრო გამოითხოვონ თავის დასაბუთებელი მოსაზრების წარსადგენად, სადაც ჯერა-რს.

ამავე საკითხს, სხვათაშორის, ეხება თავის წერილში ორი აპრილის „სახ. გაზეთში“ არ. ჯ — შვილიც და სწერს:

...„მოიგონეთ რანაირ კილოზე დაპარაკობენ, მაგალითად, გორის ვაჭრები. გორის სამოქალაქო თვითმართველობაში აღძრულია საკითხი უფასოდ დაეთმოს თუ ფასით ქალაქის მიწა სამხედრო უწყებას „ჰალიგონისათვის“. მოიგონეთ რანაირად დაპარაკობენ ხმოსანი — ვაჭრები. სასწორის ერთ მხარესა სდევს ტირიფონის ველი და მეორე მხარეს მწვანელი და კვერცხები, ანუ გორის ვაჭრების ინტერესები. მათ ხელში სასწორმა, რასაკვირველია, იქით გადაჭხარა, სადაც მწვანელი და კვერცხები აწევა. მერე თქვენ გინდათ ამით როდისმე პოლიტიკურ-ეკონომიკური რადიკალიზმი მოსთხოვათ?..

მერე და, ღმერთო ჩემო, ნუ თუ საქართველოში ასეთი დიდმნიშვნელოვანი საკითხი მხოლოდ ამ ვაჭრების ინტერესების მიხედვით უნდა გადაწყდეს! რას აკეთებს ჩვენი „უმალლეს იდეალებით და პრინციპებით“ აღჭურვილი და გატაცებული ინტელიგენცია, რას აკეთებს და რადა სდუმს ჩვენი თავად-აზნაურობა! ნუ თუ საკმარისია და ყველას ვალი მოხდელი ექნება, თუ ნიშნის გებით „მეწვანელებებისა და მეკვერცხეების“ მოქმედების კიცხვასა და სასაცილოდ აგდებას მივყოფთ ხელსა. ყველასთვის ხომ ცხადია, ტირიფონაზე „პოლიგონი“ თუ რა საფრთხეს უმზადებს მთელი ქართლის მეურნეობას და აჰა, ესეც ვნახოთ, ვინ რას იზამს ამ საქმეში და ვინ რა უნარს გამოიჩინოს საქმიანობაში. ყურები გამოქედილი გვაქვს ჩვენი საზოგადოებრივი ჯგუფებისაგან: არა მე ვარ საქართველოს ბედის გამგე და არა მეო და ვნახოთ ვინ რას გააკეთებს ფაქტიურად. ჯერ-ჯერობით კი სამარცხვინოდ ვსდუმვართ და მერე კი გვიან იქნება „თითზე კბენანი“.

...„გვითხარით, გვასწავლეთ სად წავიდეთ, ვის მივმართოთ, ვის შევაფაროთ თავი“?..

აგრე კენესის და გმინავს ასაყრელ სოფლების გლეხიო სწერს „სახ. გაზეთს“ ვინმე სანგანიძე და განა საკმარისია გორის ვაჭრების მეწვრილმანეობა აღნიშნოთ, მათ დავცინოთ და ამით დავკმაყოფილდეთ!?

ნ ა მ ც ვ რ ე ვ ი

ვინცა სვა, კიდევ დაღვეს; ვინცა სწერა, კიდევ დასწერს... მაგრამ გახსოვდეს კი, მწერალო, წერამაც სმასავით თავის ტკივილი იცის.

ბედი დიაცია: მდიდარსა და ღონიერს ელაქუცება.

ყმაწვილო, ქალი შენს ჩრდილსა ჰგავს: გამოუღებო გაგმქცევა; გაექცევი — გამოგიღებო.

ახალგაზრდობაში სიბერე არ მაგონდებოდა, სიბერეში ახალგაზრდობა მაგიწყდებოდა.

ოჯახში ყველაზე უფროსი გამზრდელია, მერე ბავშვი, მერე ქალბატონი, ბოლოს ბატონი — ვირის მუშა.

სიცოცხლეს რაც უფრო ფასი აკლდება, კაცი მით უფრო ებლაუჭება.

კოდვა გძულდეს, კოდვილი გებრალეობდეს.

საქართველო ჰარიალალომ გაჰყიდა.

ამერიკა ამერიკელებისთვის, რუსეთი რუსებისთვის, ბალკანეთი ბალკანელებისთვის, საქართველო ვინგინდავისთვის.

ქართველმა თავისი ქირი იცის, იმისი წამალიც იცის, მაგრამ კვდება და ის წამალი მაინც ვერ დაუღვეია.

რიშ ბაბა.

სომხური მეცნიერებ

ბ-ნი იშხანიანი თავის პატარა ჟურნალში „Экономическія и общественныя основы армяно-грузинскаго антогонизма“ — საოცარის მოურიდებლობითა ხსნის ნილაბს სომხურ ნაციონალისტურ პოლიტიკას და საშუალებას აძლევს ყოველ შეგნებულ ქართველს, ნათლად წარმოიდგინოს ჩვენი „მეზობლების და მეგობრების“ გულწრფელობა სიმშვიდისა და ძმობის მოძახილებში.

ბ-ნი იშხანიანი თითქმის მეცნიერულის სისწორით ხატავს თანამედროვე ქართული და სომხური მპართველი წრეების მდგომარეობას, მაგრამ არავითარ ანგარიშს არ უწევს ერის უმრავლესობათა განწყობილებას და აქედან არამცთუ ყალბი, პირდაპირ უტიფარი დასკვნანი გამოჰყავს საქართველოს სიკვდილზედ და ჩამორჩენაზედ სომხურ პროგრესიულ(?) კაპიტალის მსვლელობის წინაშე. რამდენადაც იგი სცდილობს ობიექტიურად აღწეროს მდგომარეობა, იმდენადაც სრულიად უსაფუძვლოდ, უნიჭოდ და თვალთმაქცურის სიყალბით გამოჰყავს დასკვნანი ამ მდგომარეობიდან.

თავშივე სრულის ჭეშმარიტებით ამტკიცებს იშხანიანი, რომ სომეხ-ქართველთა ანტაგონიზმი მოგონილი კი არ არის, არამედ იყო, არის და იქნება*), რადგან ღრმა ეკონომიურ და საზოგადოებრივ საფუძველზეა დამყარებულიო. ამ საფუძველს იშხანიანი უმთავრესად ხედავს იმაში, რომ ქართველობა, თავად-აზნაურობის ზეგავლენით, მისდევს ძველებურს ნატურალურ მეურნეობას, რომელსაც ებრძვის სომხური კაპიტალისტური პროგრესიული (sic!) მეურნეობა.

ამას ამტკიცებს სტატისტიკური ცნობებით 1897 წლ. მაგ. ქართველობის 5,26%-ს შეადგენს თავად-აზნაურობა, სომხებისას კი მარტო 0,83%-საო**) მაშინ როდესაც სხვა წოდებათა შორის სულ სხვა დამოკიდებულებასა ვხედავთ, მაგ.

მემკვიდრეობითი და პირადი მოქალაქენი	ვაჭრები	მეშხანები	გლეხები	
სომხები	0,57%	0,53%	11,02%	78,54
ქართველი	0,20%	0,17%	3,54%	87,40%

თუ იშხანიანის აზრით, ამ ცხრილიდან გამოვ-

*) კურსივი იშხანიანისა.
**) ამას უნდა დაემატოს რომ იმათივე მრავლესობაც ქართველ მეფეებისგან არის გათავად-აზნაურებული.

ყავით ორთავ ერის გლეხობა, როგორც სრულიად პასიური მასსა, რომელსაც არავითარი გავლენა არა აქვს ეროვნულ საზოგადოებრივ საქმეებზედ, გამოვა, რომ ქართველთა და სომეხთა ერის სტრუქტურა ერთი მეორის მოწინააღმდეგეა.

რასაკვირველია, უფრო შორს შეიძლება წასვლა და მაგ. მარტო ვაჭრები და მეშხანები რომ დავტოვოთ შესადარებლად უკეთესი შედეგი მოჰყვება იშხანიანის თეორიისათვის. და მართლაც დიდი განსხვავება იქნება. ამისთანა შედარებათა რიგის შემდეგ, გამოჰყავს დასკვნა: გაბატონებულ კლასთა შედარებითი მდგომარეობიდან ირკვევა მაშასადამე, რომ ქართველობა ფეოდალურ სტრუქტურისაა სოციოლოგიურად და სომხობა — მოქალაქობრივისა, რადგან უკანასკნელი შესდგება ბურჟუაზიისაგან ეროვნულ სამღვდლოებასთან შეკავშირებული*). თავად-აზნაურობა მისდევს დახავსებულ ნატურალურ მეურნეობას, ბურჟუაზია კი — გაუმჯობესებულ წარმოებას და ყველა შეტაკება ეროვნულ, პოლიტიკურ თუ სხვა ნიადაგზედ სომეხ-ქართველთა შორის ამ ნიადაგზეა აღმოცენებული.

შემდეგ აშხანიანი უფრო შორს მიდის და სამგლოვიარო სურათს გვისახავს წინა: მსხვილი და წვრილი თავად-აზნაურობა პროლეტარიზაციის გზას აღგია, რადგან საქმის გაკეთება არ ძალუძს და მარტო მამულების ნაწილობრივ გასყიდვითღა შეუძლიან ცხოვრება. ამგვარად, მსხვილი მიწად-მფლობელობა ირღვევა და თავად-აზნაურობას თანდათან ეკარგება ძალაც, გავლენაც საეროვნო ცხოვრებაში. ეს მდგომარეობა მით უფრო მწვავედება, რომ მამულის გაყიდვისაგან შეძენილ ფულს, თ.-აზნ. საქმეზედ კი არა ხმარობს, ესე იგი კაპიტალისტად კი არა ხდება, არამედ პასიურ რანტიედ, უმოქმედო კლასად.

ამგვარად არღვევს ძველს ფეოდალურს წყობილებას ახალი კაპიტალისტური და. არავითარ ძალას არ შეუძლიან ამის შეჩერება.

მაგრამ, თურმე ნუ იტყვით, ეს უკანასკნელი მეცნიერული დებულება, უცებ სომხური „მეცნიერებით“ იცვლება და გადადის შემდეგში: საქართველოს სინამდვილეში არ არის არავითარი ნიშანი (шансы), რომ შეიქმნება როდისმე საკუთარი ბურჟუაზია, რადგან ქართველთა ცხოვრებამ ნამეტნავად დაიგვიანა, რომ შესძლოს საკუთარი ძალებით ცხოვ-

*) კურსავა ჩვენია

რება და ძალაუნებურად უნდა დაემორჩილოს გარემოებათ—ე. ი. დაუთმოს ეს ადგილი სომხის ბურჟუაზიას.

მართალია, ბ-ნი იშხანიანი სომხურ ბურჟუაზიას ისე ოსტატურად შემოაბარებს, როგორც საქართველოში ევროპიელ კაპიტალისტების ფრთას ქვეშ, რომ ბრმანიც დაინახავენ მის ვაჭრულ თაღლითობას, მაგრამ საინტერესოა სტატისტიკური ცნობები მარტო ევროპიელ კაპიტალისტური წარმოებისა კი არ მოიყვანოს კავკასიაში, არამედ სომხებრსაც. ამას კი მუდამ ხელს აფარებს ბ-ნი იშხანიანი. ერთადერთ საბუთად მოჰყავს საკუთარი მოსაზრება, რომ 1897 წლის შემდეგ შეტად გაიზარდა ემიგრაცია პროვინკიიდან ქალაქებში და ჯერ ერთი არ ასახელებს, თუ რომელი ერის ელემენტებისა და, მეორეც ივიწყებს რომ სომხების ემიგრაციას ქალაქებში, ანუ უკეთ ქალაქ თბილისში ხელი შეუწყო ეკონომიურმა ზრდამ კი არა, არამედ ნაციონალისტურმა მისწრაფებამ და სომეხ-თათართა შატაკებამ.

აი ამ ვაჭრულ ბურჟუაზიიდან იქმნება თურმე კაპიტალისტური კლასი, რომელიც ხელმძღვანელობს ეკონომიურად მთელს კავკასიაში, და კერძოდ ამიერ-კავკასიაში, და თუმცა ცოტა ზეითა სთქვა, რომ ევროპიულ კაპიტალთან ბრძოლა არავის შეუძლიან არამცთუ კავკასიაში, მთელ რუსეთშიაცო, აქ თამამად ამბობს, რომ სომხური კაპიტალი იცავს თავის პოზიციებს უფრო მძლავრ ელემენტების წინააღმდეგეაო, ე. ი. ევროპიელზედ ძლიერი და პროგრესიული გამოდის (გვ. 32).

ამგვარად, დაასკვნის იშხანიანი IV თავს, სომხური; რუსული და ევროპიული კაპიტალია ის მძლავრი ფაქტორი, რომელიც არ ასულდგმულებს და აღორძინების ნებას არ მისცემს არც ერთ სხვა ეროვნების კაპიტალს ჩვენს ქვეყანაში (ანუ კავკასიაში).

როგორ უყურებს ამ ბუნებრივ მოვლენას ქართველთა ინტელიგენცია? ამ უკანასკნელის იდეოლოგია, როგორც იდეოლოგია ავადმყოფ, გადაგვარების გზას დამდგარი კლასისა (разрушающийся) — არ არის საღი და ლოღიკური. იგი ეწინააღმდეგება შეცვლას ძველი კლასისას, ახლის პროგრესიული კლასით. (გვ. 34)

გამოდის რომ ქართველი ინტელიგენცია თუ ეწინააღმდეგება სომხის ბურჟუაზიის გამეფებას თავის ორგანიზმში, იგი თურმე ეწინააღმდეგება პროგრესს.

აქ ბ-ნი იშხანიანი ერთ უცნაურ აბრუნდის აკეთებს: მას მთელი კავკასია თავისი ერებით ერთ **ორგანზმად** აქვს წარმოდგენილი, საცა თავად-აზნაურული უნიათობა უნდა შეიცვალოს კაპიტალისტური ბარაქიანობით და რადგან თავ-აზნაურობა ქართველობასა ჰყავს და ბურჟუაზია—სომხობას—ქართველობამ უნდა ადგილი დაუცალოს კავკასიაში სომხურ პროგრესიულ ბურჟუაზიას, და თუ ამას ეწინააღმდეგება ქართველობა, იგი **საზოგადოებრივობის, კულტურობის და ისტორიის წინააღმდეგ** მიდის. იშხანიანის რულებით თვალსა ხუჭავს ვითომ იმაზედ, რომ კავკასიაში **სხვა და სხვა ერები მოსახლეობენ** და არა ერთი რაღაც კავკასიური მასსა და პროგრესზედ ლაპარაკი ერთი ერის ფარგლებში უნდა იყოს და არა ორისა, თორემ ასეთი ლოდიკით რომ იაროს, იშხანიანი სომხებს სულ ძირს გამოუთხრის, რადგან ხვალ მაგალითად კარზედ გაცილებით კულტურული გერმანია მოადგება და მოსთხოვს სომხებს: შენ თავზედ ხელი აიღე, რადგან ჩვენ უფრო კულტურული ხალხი ვართო. ასეც ამბობს ხოლმე ყოველი წათამამებული ერი, მაგრამ სხვა ერები ამას არ იზიარებენ; ნამეტნავად ისეთები, რომლის კულტურამდის სომხეთს ჯერ ბევრი რამ აკლია. ეკონომიური ძალა რომ კულტურის მაჩვენებელი იყვეს, მაშინ ხომ ამერიკა ევროპის მასწავლებელი გახდებოდა და მცირედში, სქელ-ჯიბიანი სომეხი გაფხეკილ ინტელიგენტს კულტურის სნობას დაუწუნებდა. ასეთი შადა კი აქვს ყოველთვის ფულიან კაცსა და ერსა: „**ВСЕ КУПИЛО, СКАЗАЛО ЗЛАТО**“, მაგრამ ნამდვილ კულტურისათვის **სულ სხვა მასალაა საჭირო.**

თავად-აზნაურობასთან ერთად იღუპება წვრილი ქართული ბურჟუაზია და მათი (ორთავესი) პოზიციები გადადის სომხებთან; ასე საქართველოს სინამდვილე მიმართულია იქითკენ, რომ მამავალში არ ეყოლება ეროვნული გაბატონებული კლასი, რომელიც ეკონომიურ ექსპლუატაციას გაუწევდეს (გვ. 36) და „რა დაერქვას ისეთ ინტელიგენციას, რომელიც ამ გაბატონებულ კლასების დაღუპვას **ეროვნულ უბედურებად** აცხადებს და მის მოშორებას **მთელი ერის დაღუპვად** სთვლის?—კითხულობს იშხანიანი. ჩვენ არ ვიცით რას დაარქმევდა ასეთ ინტელიგენციას სომხური მეცნიერება, მაგრამ ის კი ნამდვილად ვიცით, რომ ასეთი ინტელიგენცია საქართველოში **არ არსებობს.**

სომხურ მეცნიერებასთან—ეს სომხური ფან-

ტაზიაც გახლავთ, სომხურ „ხელოვნებასთან“ შეხვეებული, რომ **მესამე** პირთ თვალეები აუბან.

ასეთ ინტელიგენციას ეკუთვნის ქართველი ინტელიგენცია, რომელიც დაღუპვის გზაზედ დამდგარ თავად-აზნაურობას იცავს და სასტიკ ბრძოლას უცხადებს ჩვენი (?) ქვეყნის საწარმოვო ძალთა განვითარებას—ტექნიკას და კაპიტალს. ამის დამამტკიცებელი საბუთია ის, რომ ქართული ეროვნული პრესა უკმაყოფილოა **საზოგადოთ სომხების და კერძოდ სომხური კაპიტალის** *). (გვ. 37).

მაგალითად, თუ გერმანია ეწინააღმდეგება ინგლისის კაპიტალისტებს და მფარველობას უწევს თავისიანებს—ეს იმას ნიშნავს, რომ გერმანია ეწინააღმდეგება **საზოგადოთ** კაპიტალს. ამ მოსაზრებაში თითქო ლოდიკაც სომხურიაო—ისე გამოდის.

ბ-ნ იშხანიანს ჩამოთვლილი აქვს ყველა ქართული და მოქართულე ორგანოებიც და უკვირს როგორ ერთსულოვნად ეწინააღმდეგებიან **ყველა-ნი** სომხურ კაპიტალს, (38) ვერ შეუგნია ამის მიზეზი და ექვი შეაქვს, რომ ქართველები ისევე აწარმოებენ **ანტი-არმენიზმს**, როგორც არსებობსო ანტი-სემიტისმი.*) ამაში ნამეტნავად რწმუნდება იშხანიანი უკანასკნელად ატეხილ ბრძოლის დროს. იშხანიანის დარწმუნება ვერაფერი საბუთია სინამდვილისათვის, მაგრამ საჭირო კი იქნებოდა ისეთი მაგალითის გამოჩენა, როცა სომხურ კაპიტალისტ-ნაციონალისტების და უკეთ, სოლოლაკელების გარდა, ქართველ ორგანოებს მიეტანათ იერიში **მთელ სომხობაზედ?** ან და **საზოგადოთ** ყოველ გვარ კაპიტალზედ, როგორც ამას უტყუარად ამტკიცებს იშხანიანი: რუსულ, უკრაინულ თუ სომხურ კაპიტალსაო (40). ბ-ნ იშხანიანს არ ესმის რომ ქართველობა წინააღმდეგობას უწევს არა საზოგადოთ კაპიტალს, არამედ იმ სომხურ-შოვინისტური სულით გაქვინთილ ჩარჩობას, რომლის ძალითაც სომეხი ჩარჩები (და არა კაპიტალისტები, რომელთა არსებობა ჯერ დასამტკიცებელია) სწოვენ ჩვენი ერის სიმდიდრეს.

ყველა ამის შემდეგ, იშხანიანი მთელ VI თავს უძღვნის იმას, თუ რა სარგებლობა მოაქვს ხოლმე **საზოგადოთ** კაპიტალიზმის განვითარებას **ცხოვრებაში** და ამ საზოგადო მოსაზრებიდან გაშოჰყავს, თუ რა სარგებლობას მოუტანს **მაშასადამე** სომხური კაპიტალი საქართველოს.

*) აქ იშხანიანი კომპლიმენტებს უკეთებს „სახალა გაზუას“, რომელიც ავითანავს ებრძვის ნაციონალისტებს და ამით ამაგრებს სომხურ პოზიციებს.

ასეთი სიყალბე მარტო სომხურ მეცნიერებას შეუძლიან: ეს იმასა ჰგავს, ადამიანს დაუმტკიცო, რომ ფული საზოგადოთ სასარგებლო და სახეიროა ადამიანისათვის და ამავე დროს, ხურდაში ყალბი მანეთიანი შეაპარო. ეს ხშირად ხდება ჩვენს თბილისელ ვაჭრებში, მაგრამ თუ ამას ადგილი აქვს მეცნიერებაშიაც—ესეც ალბად თბილისის ვაჭართა გავლენითა ხდება.

(შემდეგი აქნება)

მიწის გარშემო

ქართველების გადასახლება საბერძნეთში.

ამას წინად ვაცნობეთ მკითხველს, რომ საქართველოში მცხოვრებნი ბერძნები დაიძრნენ, სტოვებენ თავის მამულებს და მიდიან საბერძნეთში. ეხლა გვატყობინებენ, რომ მათ შორის საბერძნეთში, ბერძნებთან ერთად, მიდიან ქართველებიც. ეს ქართველები სცხოვრობენ სახაზინო მიწაზე ძველად-ძველ-ქართულ სოფელ რეხაში (ქციის ხეობა) და შეადგენენ 100 კომლს. დრომ და გარემოებამ ისეთ მდგომარეობაში ჩააყენა რეხელები, რომ უკანასკნელნი ისე გაბერძნებულან, რომ აი დღეს სტოვებენ სამშობლო კერას და უცხოეთში მიდიან. მათ გაბერძნების მიზეზი უმთავრესად ის იყო, რომ ქართველ სამღვდელეობამ დროზედ არ უპატრონა (ან სადა გვყავს ეროვნული სამღვდელეობა!) მღვდელი არ მისცა, ვერც მოუწყო ქართული ეროვნული სკოლა და ასე მიგდებულნი შორეულ კუთხეში საბრალო რეხელები უცხოელების დაჯინებულ გავლენის ტალღამ წალეკა და ნაფოტსავით თანაც წაიღო.

მამულების შექენა. ჩვენი გლეხობა ცოტა დაფაცურდა. მამულების სყიდვა-შექენას შეუდგა და, რაც უფრო საყურადღებოა ამ მოვლენაში მათ იგრძნეს დღევანდელი საშიში მდგომარეობა, სოფლის მამულების უცხოელებზედ გადასვლისა. ერთი ჯგუფი ერწოელ გლეხებისა ჩამოვიდა საჩივლელად ახალ მემამულეზედ ვილაცა ბონდარენკოზედ (რომელმაც თავად ქავკავაძეებისაგან თიანეთის მაზრაში მამული შეიძინა) რომ უკანასკნელი მეტად აწუხებს მათ.

„ბატონო!—სჩიოდნენ გლეხები—ის წყალ წაღებულა, იმოდენას მოგვთხოვს, რომ ლამის ჯანდაბას გადავიხვეწოთ. შემოიტანე მეოთხედი მოსავლისაო, პური და ქერი გამილეწეო, თავის ალიგას ჩაყარეო. ერთი სიტყვით მთელი ჩვენს შრომის დღეები მას უნდა მოვანდომოთო. მოგვეველეო როგორმე... და დაგვიხსენით ამ მდგომარეობიდანა“-ო. რასაკვირველია ერთი პასუხი მიიღეს. ეცადეთ მამული შეიძინოთ ან იქვე მახლობლად ან სხვაგან. წინად ამ პასუხს ჩვენი გლეხობა რასაკვირველია არ მიუდგებოდა, მაგრამ დღეს კი, როდესაც გარემოება ნამეტნავად შეიცვალა და უცხოელებმა თავისი კბილები უჩვენეს, თხოულობენ: „მაშ გეთაყვა გვიჩვენეთ თავისუფალი მამულიო“... ამ ხსენებულ გლეხებსაც უჩვენეს და უკანასკნელი კიდევ გაეშურნენ მის დასათვალიერებლად.

აგარაკ მენქალისში (თბილისის მაზრა, მდინარე ხრამის ხეობა. მანგლის-ალბულალის რაიონი) ახალქალაქის მაზრის რამდენიმე ქართულმა სოფელმა—ბალანთამ, აზავრეთმა, ბარალეთმა, ქორელიამ, სარომ, სულ 50 კომლმა, საადგილ-მამულო კომისიის დახმარებით თავად იოსებ, ვლადიმერ და ანასტასია ბარათაშვილებისაგან შეიძინეს 1297 დესეტინა მიწა, 51,000 მანეთად, დესეტინა დაახლოვებით 40 მან. (ამ რაიონში დესეტინა ღირს არა ნაკლებ 100 მანეთი, მაგრამ ხსენებულ ბარათაშვილებმა, იმ პირობით, თუ ქართველი გლეხობა იყიდის, დაუთმეს მათ 40 მან. ქება და დადება ასეთ ქართველ მემამულეთ!) საადგილ-მამულო კომისიამ ასესხა გლეხებს 4000 მანეთი სამი წლის ვადით ბეს შესატანად. თვითონაც დაუმატეს 7000 მანეთი დანარჩენს კი სესხულობენ საგლეხო ბანკიდან.

რამ აიძულა, ჯავახეთის ქართველობა მამა-პაპურ ადგილიდან დაძრულიყო და ახალქალაქის მაზრიდან თბილისის მაზრაში გადმოსულიყო? რასაკვირველია უპირველესად ყოვლისა მცირე მამულიანობამ და მეორეს მხრივ—გარეშე პირობებმა. 1828--30 წლებში პასკევიჩმა ახალქალაქის მაზრაში, არზრუმიდან გადმოსახლებულ ეპისკოპოს კარაპეტას მეთაურობით სომხობას უხვად გაუბოძა სახაზინო მიწები და ადგილობრივ მკვიდრზედ—ქართველობაზე—არც კი უფიქრნია. იმ დროიდან დაწყებული. ჯავახეთის ქართველობა დღემდის, შევიწროებული, დიდ გაჭირვებას განიცდიდა. თანაც სომხები არ ექცეოდნენ მათ მეზობლურად და ბევრს შემთხვევაში უფრო მტრულად ეკიდებოდნენ. ამ

მხრივ საყურადღებოა ბედი მ კომლ სოფელ ახავერეთის ქართველებისა.

ისეთი გარემოება შეუქმნეს სომხებმა ამ სამ კომლს ქართველს, რომ უკანასკნელნი იითქმის გასომხებულან და ძლივსა ლაპარაკობენ ქართულად. სხვებიც არა უკეთესა ირობებში სცხოვრობდნენ და რა გასაკვირველია, როდესაც ჯავახეთის ქართველობამ იგრძნო, რომ იგი განმარტოვებულია, მხარის დამჭერი და პატრონი არაფინა ჰყავს, ეძებდა შემთხვევას ამ დუხჭირ მდგომარეობიდან თავის დახსნას და პირველივე შემთხვევაში ჩრდილოეთისაკენ გაიწია... აგარაკ მენქალისის მამულსაც მეტად ეტანებოდნენ უცხო ტომელები... მაგრამ დღეს დღეობით ჯავახელებს ხელში შერჩათ... მხოლოდ ვინ იცის იქნება ხვალ, კვლავ უპატრონონი იძულებულნი იქნებიან სომხებს დაუთმონ ეს მდადარი რაიონიც... ესეც მოსალოდნელია, რადგანაც ქართველი ინტელიგენცია დღეს, „სოციალიზმსა“ თამაშობს, როდესაც მისი მტრები - „ნაციონალიზმსა“... ვინ

ერევა ამ ბრძოლაში... ამაზე ჯავახეთის ქართველ გლეხობის ამბავი მკაფიოდ ვვიპასუხებს.

ბარნაბიანთ კ'რში (ქართლ-კახეთის მხარის მუხრანის) 48 კომლმა გლეხკაცმა ნინო ამილახვრისაგან (მეუღლე გიორგი ოთარის ძე ამილახვრისა) შეიძინა 154 დეს. 2340 კ. საუ. მიწა 24800 მანეთად. ამისათვის კომისიამ ასესხა ერთი წლის ვადით 1000 მანეთი. 15000 მან. გლეხები სესხულობენ საგლეხო ბანკიდან დანარჩენს თვითონ ერთმანეთში აგროვებენ. კარგი იქნებოდა სხვა სოფლებმაც ბარნაბიანთ კარელების მაგალითს მიბადონ და რაც შეიძლება მეტი მამული დაისაკუთრონ ავ საუკეთესო რაიონში. გასასყიდი მამულებიც ამ აგარაკში საკმაოდ და მოიძებნება, საჭიროა მეტი მხნეობა და გამბედაობა მაშინ ფულიც ადვილი საშოვნელია.

დ. ვ.

არა ამის სოფლისაგანი არს

(დასასრული)

ვარსკვლავების მკრთალი შუქით განათებულმა ველმა მკზავრები ერთ ტბასთან მიიყვანა, რომელს წენარ ზედა პირზე ვარსკვლავების ბუნდი ახარეკლება მოსჩანდა. ტბის ნაპირები ტყით იყო დაფარული: ბუჩქები პირდაპირ წყალში ჩაკიდულავენ. არე-მარე ძიღს მისცემოდა და წენარად ფშვინავდა. მარტო რომელიღაც დიდი თევზი არდგევდა ხოლმე სიხუმეს საიდუმლო შელადიური ქუაზუნით და ისიც ხანდახანა. ერთ ადგილას ბუერებით შემოფარგული ეურე აყო. მთავარმა სწორეთ აქ ჩაუყარა თევზებს საკენკა. გადიებული მარცვალი მუჭა-მუჭა გადადიოდა წყალში და საფანტიგით მხუილი გაჭქონდა.

— ჭამეთ, ღმერთმა შეგარგათ, — ჩურჩულებდა დაღანჯკებული სახით მთავარი, — ჭამეთ! მოდიო ქორჭილებო, მოდიო, აგრემც ღმერთი გიშველით!

როცა თევზებს სულ გადაუყარა საკენკა, წყალს პირველად გადასწერა. შერე ცეცხლი დახით, ქეთლი ჩამოჭვიდა და ცეცხლის შუქზე ნევსკავების დამხადების შეუდგა.

— ნეტა რა იქნა მამაო? — სთქვა თავისთვის მთავარმა და ბნელ ადგილებს დაუწყო ცქერა. — კარგი კაცია... მუნახება. რა ამოსაწვევტები არიან ეს დედაკაცები!.. — ამბობდა ჩაფიქრებული და თან თავს იქნევდა.

ქეთლი წამოდუდა.
— მამაო! — დაუძახა მთავარმა მღვდელს ჩურჩულით.

— აი, აქ არა ვარ! მოესმა უკანდან ხმა. მთავარი შეკრთა და მიტრიალდა, მაგრამ ვერავინ კი დაინახა.

— სადა ხართ? — ჰკითხა მღვდელსა. — რას განაბულებარ! შენაშინეთ.

ისეუ სიხუმე ჩამოვარდა, მხედოთ ცეცხლს-და გაჭქონდა ტკაც-ტკუნი...

— ეგ თქვენა ხართ, თუ სხვა ვინმე? — დაივირა გულგახეუქილმა მთავარმა, როცა ბნელაში მღვდელი ვერ გაარჩია.

— კარგია აქა, — ამბობდა ხელი ხმა პნელაში, —
 ცნებამ გამიტაცა. ნეტავი სულ ასე ვიჯდო აქა და...
 სულ ვარსკვლავებს ვუცქირო... სინემეს ეური ვუგდო...
 მიწიერ რამეზე არაფერი ვაფიქრო. ეჭვ რა თვის არის
 ქვეყანაზე ამდენი დავიდარება. ვის რად სჭირდება. აი
 როგორ მესმის ქრისტეს სიტყვები: ვზრუნავ და ჭოგთ-
 ხარ მრავლისათვის... აქა ერთისა არს სახმარ! ...სახე
 უფლისა დღე და დამ თავს დაგვეურებს... ამის მშენი-
 ერებს კაცი ვერ ასწერს! ადამიანებს რომ შეეძლო...
 ამის გაგება! დარდი და ფარაში გაქრებოდა დედამიწის
 ზურგზე...

მღვდელი განუძღა.

— ჩაი მზად არის, — სთქვა დაღვრემილმა მთა-
 ვარმა.

— როგორა სთქვით დედაკაცებზე... — მღვდელი
 წინ წამოდგა და ცეცხლის შუქმა მომღიმარე სახე გაუ-
 ხათა.

— დედაკაცებზე? — გაიკვირა მთავარმა და წამო-
 წითლდა. — განა გაიგონეთ?

— აქვე ახლოს არ გეჭქვით! ეგ შემცდარი აზ-
 რია, — მღვდელი ცეცხლს მოუჭდა. აი... თქვენი თა-
 ნამეტყუდრე: განა საუვარელი ადამიანი არ არის? ჩემი
 სამენკა?... სული და გულია. თუმცა ცოტა ბეგერა კი
 იცის... საზრუნველი აქვს, რას იზამ. მიწიერი მიწიერ-
 ზე ფიქრობს. ვეკლანი მართლები არიან... მე და თქვე-
 ნაც. ციური კი... — ჩაფიქრდა, ცეცხლს მაიმტერდა. —
 ვეკლა... ვეკლა ადამიანი... კარგია! თვითუფლის გულ-
 ში ღვთაებრივი ცეცხლი ანთია .. ეგ არის მხოლოდ,
 რომ ქვეყნიური ამაოება ხელს უშლის გაძლიერებას. ცი-
 ური კი... სიწინარეში იხებს ხელმე თავს! ჩვენ ვეკ-
 ლანი მარიაშები კი არა, მართები... ფრთა! ბევრზე
 ვზრუნავთ, ბევრზე... დახს ბევრზე. — იმეორებდა ხელ-
 ხელა მამა.

მთავარს სახე მოჰკრეშოდა და სდუმდა. უცბად გა-
 დააფურთხა და გაჯავრებით სთქვა:

— ვეკლანი, ისინი... ღმერთგამწერალი დალილები
 არიან! მიირთვიეთ, მამა, ჩაი.

...ინახლა, მაგრამ თევზის ჭერას მაინც თავი არ
 დაანებეს. შერალი ვარდისფერი ცისკარი სადღაც ტუის
 იქით ძლიერდებოდა, ებრძოდა ტუას ბურსუსს და მიე-
 რეკებოდა თავისი ჭერ კიდევ ბუნდანი შუქით. სუბუქი,
 გამჭვირვალე ჩისლი ეფინებოდა ტბასა და ხელხელა
 ქრებოდა. მაგრამ ტბამ კიდევ აინარეკლა დილის ცის-
 კარი, და ღივივები გამოჩნდა. მამა ღივივებს
 თავს არ ამორებდა; ამის შუტი აღარაფერი ახსოვდა
 რა; იყო განაბული, თითქმის არც კი სუნთქავდა და უო-
 ველ წუთს თევზის ამოსვლებად მზად იყო.

მაგრამ თევზი არ ებებოდა.

ვეკლავური უმოდრავოდ იყო, ვეკლავური: ღივი-
 ვები, ბურის შუქი ფოთლები, ღელა, ბურქა, ტუე და
 თვით მთავარიც, რომელსაც ღივივებისათვის მიეჭერო
 თავლი და იყო ისე გაჩერებული. მსრტადმსრტო თეთ-
 რი ღრუბლები მიიზღახებოდნენ ცაზე.

— მოჰკიდე რაღა შირი, — ჩურჩულებდა მთავარი,
 — მოჰკიდე, თევზო დეთისაო!

ბედმა შირველად მამას გაუღიმა.

უცბად ღივივამ გვერდზე გადახარა და სწრაფად
 ძირ-ძირ წავიდა. ერთბაშად იკლვა წყალში ვერცხლმა...
 და თევზმა ჰკარმა შეითამაშა. ადეკებულმა მამამ
 ისეთ ხაირად ამოჰკრა ნეესკავს ხელი, რომ თევზმა ზედ
 თავზე გადაუარა. გაექანა მამო ტუისაკენ და თითქმის
 ზედ დაეცა მსხვერპლსა, გამარჯვებულმა აღტაცებით ას-
 წია მალა დიდი ქორჭილა და, ჩურჩულით დაუძახა
 მთავარსა, უხდოდა თავის სიხარული იმისთვისაც გაჭი-
 არებინა. მაგრამ მთავარს მღვდლისათვის არა სცხელადა,
 წელში მოხვეჭილიყო და წელიდან რაღაცას არხვეუ-
 ლებრივად ძლიერს, მარდსა და კერძს ეწეოდა. როგორც
 ეტობოდა, ქორჭილა არ იყო. ნეესკავის ბაწარი იჭიმე-
 ბოდა და წყალს ჰხზავდა. — ხანდისხან წყალში დიდი
 თევზის გვერდი იელვებდა ხელმე ვერცხლივით.

მამა გულის თანტქალით ელოდებოდა.

მთავარი ადგა

დიდი ბრძოლა მოუხდა თევზთან; უოველხანი სა-
 შუალეებს ხმარობდა, რომ ნეესკავის ბაწარი არ გაწვე-
 ტილიყო; ხელ-ხელა, ხელ-ხელა ეწეოდა. ბოლოს, როცა
 თევზი სულ ახლოს მოათრია, მოულოდნელის სისწრა-
 ფით ამოჰკრა ხელი და ხაზირზე გადმოახეთქა. მთავარი
 მაშინვე ეცა თავის მსხვერპლსა და ლაუჩებში წაუღო
 ხელი...

მამაც საშველად გაექანა.

— დაარეტიანეთ, თორემ გაგისხლტებათ, დაარე-
 ტიანეთ! — უვეირადა მამა მთავარს.

მაგრამ მთავარს მსხვერპლი კიდევ დაეოკებინა: ვე-
 კებრთელა ქარიულაშა ეჭირა ხელში. თევზი ძალზე იტ-
 რიხებოდა, მთავარი კი გახარებული შესტქეროდა და
 გაკვირვებული იძინდა: ეს როგორ მოხდა, რომ ბაწარი
 არ გადაღრხაო...

მთავარმა ერთხელ კიდევ ვერცხლის სარტყელივით
 მრგვალი კამარჭინა დაიჭირა და ერთი-ორად იქცა:
 უსაზღვრო აღტაცებას მიეცა.

კარგა ხანი გავიდა. მზე თავზე წამოდგა ტუის
 და ტბაზე აქრასფერი ნაშერწყლები მოაფრქვია და
 სათამაშა. მღვდელი და მთავარი ისე იფუნქნ საქმეში
 გართულნი რომ ვერაფერს ამჩნევდნენ. ხელის კანკალით

აკებდნენ ჭიაუელებს ნეესკავებზე და გაფაციცებული ელდნენ ახალ მსხვერპლს; ლივლივებს თვალს არ აშორებდნენ. თევზი სტუეუდებოდა და ებებოდა ხევსკავზე: ქორჭილა ქორჭილასზე გადმოდიოდა და ვერცხლივით ბზინავდა ჭაერში. მღვდელი და მთავარი უსიტუვოდ უზიარებდნენ ერთმანეთს თავის სიხარულს, — ხმას ვერ იღებდნენ, თევზის დაფრთხობისა ეშინოდათ. თუ რომელიმე ნივთი დასჭირდებოდათ ხოლმე, ჩურჩულით ამბობდნენ. მზე კი სულ მალა-მალა მიდიოდა, ტყის ტევრს აქრის ისრებს ესროდა და ცასა და ჭაერს ახურებდა. ვეკლავს სიტყვებზე სდუღდა და გადმოსდუღდა: ვეკლავს მზიარულადნენ, ხმაურადნენ, ერთმანეთს ეძახდნენ, ათასნაირ ხმაზე წრიბინებდნენ, ურანტალებდნენ, ლელს აშრივებდნენ; გამჭვირვალე ფრთებით დაჭფარფლებდნენ წელსა, წვრილ და გრძელ ფეხებზე დაჭქროდნენ ბუერებში; მავი ფრთებით დასრიალებდნენ ჭაერში და უსტვენდნენ, სადღაც სულ მალა ხაზი ხმით ჭგალობდნენ. მამა ითავისებდა ვეკლავს ამ ხმას, აუღინებოდა, თითქოს თავის გუდას სიმებითაც მასუხს აძლევდა, მაგრამ სახეზე ეტეობოდა, რომ მთავარივით ელდებოდა: მთავარივით ლივლივებს მიმტერებოდა.

უცბად...

— მამა!... — გაისმა სადღაც ახლოს უფირილი.

მღვდელმა თავი მალა აიღო: ტბის იქით გლეხი დაინახა და განწირულივით ხელები გააქნ-გამოაქნია. მერე წამოვარდა ზეზე, ტბის ნაპირს მოშორდა და ბუჩქებიდან დაიფიარა:

— ზართენ... შენა ხარ?

— მე, მამა, მე!

— რა, ჩემთან მოხვედი?

— შენთან...

— თევზი არ დაგვიფრთხა! მოუარე! — უთხრა მღვდელმა და ნეესკავებს დაუბრუნდა.

ზატარა ხანს უკან ველზე ბუჩქებიდან მალაღი, გამხდარი გლეხი გამოძვრა: მოკრძალებული და დაფიქრებული სახე ჭქანდა; ცოტა არ იყოს, შეშინებულივითაც გამოაფურებოდა.

— ჩუმიდ იუვი! ჩუმიდ! — მიუბრუნდა მამა საჩქაროზე მოსულს და ჩურჩულით უთხრა. მერე წამოდგა ზეზე, მივიდა ახლოს და ამბავი ჭკათხა.

— ხათლობა, მამა. ძლივს გიპოვე. უარს ნუ იტყვი, წამოდი! — შესთხოვა მოსულმა.

— ბიჭოს! განა ლეკერიუშკა ლოგინზე დაწვა?

— წუხელის მამა!

— ძალიან კარგი, ძალიან!

მამა სიხარულით ხელებს აიშვიტდა.

— ვაჟი ჭეჭვს, თუ ქალი?

— ვაჟი, მამა!

— ეგ ხომ სულ უფრო კარგი! სწორე გითხრა გამეხარდა! შამილოცავს, ზართენ! აბა რაღა თქმა უნდა ლეკერიუშკა განარებული იქნება? *სწორე გითხრა*

— მამა, მამა... რამდენა ხანია შვილი არა გვევდა გვეკონა, ასე დავბრუნდებოდათ, მოხუცებაში ნუგეში არ გვეუფლებოდა!

— იგი რა, ზართენ... მე და მთავარს შუადღისათვის გვინდოდა დაგბრუნებუდივით...

— დიდი ხანია შუადღე იყო კიდევ, მამა!

— რას ამბობ?

მღვდელმა ცას შეხედა.

— ძალიან მოსდევს თევზი და, მეგობარო, თავის დანებება შეხარება. სადამთი მოფინათლავა... სწორეთ მაშინ მიცვალეულიცა გვევს.

მამა... ჩვენო სუგეშო!

გლეხმა დაბლა თავი დაუკრა.

— სადამომდე ვერ გადავდებთ, შეუძლებელია: მოკეაკებმა, სტუმრებმა თავი კიდევ მოიფარეს... ვეკლავფერი მზად არის. ლეკერის ხომ აწეინა.

მღვდელი ჩაფიქრდა, ნეესკავებს გადახედა, ეჩინებოდა. უცბად წელში გასწორდა და სახე გაუბრწყინდა.

— მეგობარო, ჭა მეგობარო, — სთქვა ჩურჩულით მამამ, — ზატოვი დამდე! მეც როდისმე სამავიეროს გადაგიხდი. ასეუ სჯობია ხათლობის არაფერი გამოგართო! ხომ სულ ერთია, ეკლესიაში მოგიხდებათ წასულა... ნახევარი ვერსი იქნება. შენ... ამ საათშივე სოფელში გაიქეცი, შეაბი ურეში, მხათე მიხეიხი წამოიყვანე, თან ემბაზი და შესამოსელი წამოიღე, წამოიყვანეთ ბავშვი თავისი ფაღას-ფეღასებით და აქ... აქ მოდი!

მღვდელმა მზიარულად გაიქნია ხელები.

— რათა აქ ცუდი? აქაც ღვთის სახდი არ არის?

გლეხი ჭერ ცოტა აირია, ჩაფიქრდა. ბოლოს გადაუღო თავი მთავარსა, რომელიც უძრავად იჯდა და ნეესკავებს ჩასტკეროდა, თანავრძნობით ჩაიციხა და დათახხმდა.

— მაშ გასწი რაღა! — უთხრა მამამ.

გლეხი წავიდა.

მღვდელი ფრცხაფურებით დაბრუნდა და ჩაუჯდა ნეესკავებს.

— გაიკეთ?... — უთხრა მთავარს ჩურჩულით. — ლეკერია ლოგინზე დაწოლიდა!

მამა თან იცინოდა, განარებული, ჩუმ-ჩუმად, თან გათხუზული ხელით ნეესკავებზე ჭიაუელებს აკებდა.

მთავარმა ხმა არ ამოიღო, ცხვირშია ჩამოშვს.

— იცით თქვენა მამო, — სთქვა პატარა ხანს უკან, — ხალხი რას ამბობს? ვითამ მამინ ზართქის მართლაც ენახეს ტუეში ტუელმერთა... აი ასე შირის-შირ, როგორც მე და თქვენ.

— შეუძლებელია!

— ეს კიდევ ცოტაა. ასე ამბობენ, ტუეში ბებია კარიახინას რჩევით წავიდა თურმე, წრეები შემთავლო და ხახშირი წვა, რომ ტუელმერთა გამოეწვია.

— რისთვის?

— შვილსა სთხოვდა! — სთქვა მთავარმა და სახე მოაღუშა.

მღვდელი გაოცდა.

— მამ, — სთქვა თავის ქნევით, — ღმერთმა ცოდვად არ ჩაუთვალა, იმისთვის რომ დაფარული არა არის-რა: კაცის განწირულება დაინახა... და ხუკში გამოეგზავნა.

გაკვირვებულმა მთავარმა კვირ-კვირდზე განედა.

მღვდელი კი ჩაფიქრებული ჩერჩულებდა:

— შეიძლება... შეიძლება...

ისევ სინემე ჩამოვარდა. ხან მღვდელი ამოკვებდა ხოლმე თევზსა, ხან მთავარი და დრო შეუმჩნევლად გარბოდა. ახლო ბუჩქებში შრადი ატუდა, გუგუნო გაისმა. ეელზე რამდენიმე სული გლეხი გამოვიდა. მალაღს და ქერა გლეხს ემბაზი მოჰქანდა; სახეზე ეტეობოდა, რომ მხიარულად იყო: ჯერ ისევ შორიდანვე დაუვიროს მღვდელსა:

— თევზი ნევსკავას შირს ჰკიდებს, მამო, თევზი! ველი გამხიარულდა.

მნათემ მიხეიმა ემბაზში წყალი ჩასხა და გარს ხაშირებზე სანთლები ჩამოემწვრივია...

ბებია მოქარგულ ჩრებს ამზადებდა. შორი-ახლას ჩათლია გოგონა იდგა მოკრძალებით და ხელში მზამზარეულად ჯვარი და ჰერანგი ეჭირა. მთავარი იძულებული იყო ნევსკავებისთვის თავი დაეხებებინა. უძილობისგან სახე დასიებული ჰქანდა. უკმაყოფილობა ეტეობოდა. წამოდგა თუ არა ფეხზე ქერა გლეხს ავადი უყო, რადაც ანიშნა. გლეხი მალე მიხვდა და ჯიბისაკენ ხელი გააქანა.

— არის, არის! — უთხრა ხარხართ მთავარსა. —

ნუ სწუხარ, მთავარო, ვიდრე წეს-რიგი!

მზეზე რადამაც გაიბჭეურიალა.

მთავარი გამოცოცხლდა.

— აი, ეხლა კი გაქვს! — უთხრა ქერა გლეხს ბახის ხმითა და თითო ტუის ხაშირისაკენ გაიწვია.

— აბა წავიდეთ ვიხერხელოთ!

დიდხანს არ უხერხელოაო. მიდგენ ჩრდილში და რადაც გამოიკვლიეს. რიგრიგობით ხან ერთმა ასწია თავი მალა, ხან მეორემ, მომხიარულდნენ და ტუეების ლოკვით დაბრუნდნენ ემბაზთან. ემბაზში მშვენივრად იდგა და შირის სხივებზე ვერცხლივით ბზინავდა. მათეს სანთლები აენთო. მამო წესის შესასრულებლად მოემზადა. იქვე მდგომს ზართქის საცეცხლური დააჭერინა, თვითონ ებიტრაქილი გადაიფცა. ზართქის თავი ჩაუღუნა, მამაღს კიდევ ისეთი დარბაისლური გამომეტეველება ჰქანდა, რომ გეგონებოდათ დიდი ზეიმისთვის არის მომზადებულიო.

— აბა, — წარმოსთქვა მთავარმა, — თავიდათავი შირი სად არის? თავიდათავი შირი ჭრელ-ჭრულ ჩვრებში გამოეხვიათ და ხის ძირს მიეწვიხათ. საერთო საქმეში განწირული ჩხავილით ჩაერთა. მანამდის არ დაჩემდა, სანამდის შირში რადაც შავი არ ჩაუღეს გამოსაკვლევა; ისე ბეჯითად შეუდგა საქმეს, რომ მთავარსა და ქერა გლეხს გადააჭარბა.

— გურთხეულ არს ღმერთი ჩვენი, — დაიწყო მამამ.

— ამი-ინ! — გასცა მასხუნი მთავარმა დაბადის ბანით... და ღოცვისა და გალობის ხმები მოედგა ტუის ტევრსა და ტბის ზედაშირსა. ლელიანიდან იხვები წამოიშალნენ, ყაყინით აფრინდნენ მალა და ტბის ზევით დაიწყეს ტრიალი. პატარა, ცნობისმოყვარე ჩიტუნიები ტოტებიდან ტოტებზე ხტებოდნენ და ემბაზს უახლოვდებოდნენ, თავსა ჭლუნავდნენ და გაოცებულნი იტქირებოდნენ თავისი შავი თვალებით. ტევრიდან გურდელი გამოვარდა, უკანა ფეხებზე დასკუნდა, უურები ზურგს გააკრა და სულელური სიმკაცრით დაიწყო უურება.

რათა გამოქსნეს ესე ძედ ნათლისა. — წამოირუნეს მთავარმა.

გურდელი დაფრთხა, წამსვე ზურგი იბრუნა და კუდამოდებულმა მოუსწა.

ზართქი დაჩოქილიყო და გულმოდგინეთ ღოცულადა; ავადებიდან ცრემლები გადმოსდიოდა. მზე ნელ-ნელა ეფარებოდა ხეებსა და სხივებს მომწვანო ფერი ეძლეოდა. მამამ ბავშვი ემბაზში ჩასვა. სხივებმა ერთი ნახად მიუაღერეს ბავშვის წამოჭარხლებულ ტანსა და მერე როგორღაც უცბად ჩაიშალნენ. ემბაზს ტუის ჩრდილი წამოადგა. ერთმა ბავაშმა დაიუიენა და ათასმა გასცა მასხუნი: იუიენეს, იუიენეს და განუდნენ, თითქმის ჯერ თავის აზრი გამოთქვეს და ახლას სხვას უკლებენ უურსაო. სადაც ნაშირთან წყლის თავვიც ახმაურდა, მერე ქარმაც დაჭბურა, ხეები ააშრილა და ისევ მალე ჩადგა, თითქმის ვინემ გამოიბრინა ტუეზე, ტუის

სახანძრო შიშობდა, იქვე ჩაიძვრა, გაიხარა და რიგის თვალყურებს დაიწყო. მუხლმყრილი პართენი მიწას დაეშვა და იყო ისე დიდხანს, თითქმის თავის შიშობას აღემატებოდა.

მღვდელს დადლილობა ეტეობოდა, მაგრამ მაინც სისრებით ამბობდა სიტყვებს:

— კაცო მოუვარე და მოწუალე არს დემეტო...

— აამინი—რუხრუხებდა მთავარი.

მონათლეს ბავშვი.

ველზე ისევ მხარულობა და სიხარულით აღსაგსე ხმაურობა ატუდა. ბებიის მტირალ ბავშვს დასტრიალებდა თავსა. მიხეიბი ემბახსა და შესამსუფთავს მიუტრიალდა. ქერა გლეხი ხმა შიშობდა დაშარაკობდა.

— აი ახლა კი უნდა ვიზრუნო აღზრდისათვის, მამაო.— ამბობდა გლეხი და ხელს ჩხავანა ჩურებისაკენ იშეკრდა.

— შერე, როგორ ავზრდი! ისეთი კაცი გამოვიყვანო, რომ არავის არაფერი დაუთმოს რა! ასე მამაო!

მღვდელი იცინებდა.

— შეგობარო, ვასილიხ, რა საჭიროა მაგისთანა დაშარაკი?

— საჭიროა! ძალიან ბევრი სხვა და სხვა ხალხი წამოაჯდა გლეხს ზურგზე... ცოტა უნდა მაინც შეიბერტუოს! იცით, აი ასე ცოტა მხრება შეიშეშნოს... რომ ჩამოცვიფრენ.— გლეხმა მაროლა შეიშეშნა მხრები.— თორემ... ხედავ... როგორ წამოასხდნენ!

მამამ ქვეშ-ქვეშ გამოხედა, რაღაც გამოურკვეველი გაოცება გამოიხატა სახეზე.

— ცოტა მეტი მოგდის აა, შეგობარო ვასილიხ... განა მაგისთვის არ იჯექი.

გლეხმა, შუბლი შეიკრა და გაჯავრებულმა თავი გაიქნია.

— სწორეთ მაგისთვის... მღვდლებს სიმართლე არ უყვართ.

— საზოგადოების მიწის გულისათვის, არა?

— იმისთვის!

მამამ თავი ჩაქვიდა.

— ხათქვაშია, — წამოილაშარაკა წენარად: — ნეტარ იყვნენ დევნილნი სიმართლისათვის. მაგრამ ამავე დროს... ეოველნი... ხელმწიფებია...

რაღაც მიზეზის გამო დახუმდა და ჩაფიქრდა.

მთავარი რაც ძალი და დონე ჭქონდა გლეხს თავს უქნევდა და ტუის შირზე უჩვენებდა. გლეხმა შეამჩნია ეს და ისევ გამხიარულდა. ხელშეორედ იმასწავთა მთავართან: რიკრიგობით ხან ერთმა ასწია თავი შიშობა, ხან მეორემ ტუის ჩაშირთან ჩრდილში. მღვდელი კი ამ დროს პართენს ეუბნებოდა:

— ილოცე ბავშვისათვის, — და თან თავლებში უცქეროდა. — შე კიდევ თქვენთვის რიგისათვის ვალოცავო!

პართენს თვალი ვერ შეეშორებინა მამასათვის, უცქეროდა და თან ტულში შიში უძლიერებოდა. უცხად მამას წინ მუხლებზე დაეცა. ხმა კრინტი არ დაუძრავს. მღვდელმა აღესიანთ გადახედა და ბახკელიან თავზე ხელა დაადო, თითქმის უნდა, რომ სიღუმდო ცოდვა ახსნასო...

...ბოლოს, როცა მთავარმა თავისუფლად ამოიხარა და ნეესკავებს ჩაუჭდა ისევ და მამამაც იმის გვერდით მოიკალათა, უცხად:

— მამაო ნიკოლაო! — დაიუვირა ტბის იქიდან ვილამაც.

მღვდელმა ხეებს შორის შაკად ურეში გააჩნია, ტბის ჩაშართან კიდევ თავისი მოჯამაგირე დაინახა. შეშინებულა წამოვარდა ფეხზე, გადაავიწვია, რომ სინუმი უნდა შეენახა, და დაიუვირა:

— რა მოხდა?

— ფოფოდამ მიბრძანა... შემეტეობინებინა... ქალაქს მივდივართ!

თვითონ სდლან?

— აქ, ურეში შის. ქალაქს მივდივართ. ასე მიბრძანა, უთხარი, — აჩქელთანა-თქო...

მამაო ჩაჯდა. მუხლები ჩაქვიდა. გაშტურებულა თვალთ უცქეროდა ურემსა და მოჯამაგირესა, ხმა ვეღარ ამოიღო. მოჯამაგირე ცოტა ხანს კიდევ იდგა და შერე რაკი შასუხს ვეღარ ეღიროსა, ისევ ურემთან დაბრუნდა. მალე ურეში ხეებს მოეფარა. მამაო გაშრა, თვეზობა გადაავიწვია, ნეესკავი ხაშირზე დარჩა. მთავარმა სახე მოიღუმა და მღვდელს დიდი თანაგრძნობით გადახედა. მამამ უაზროთ გადაავლო თვალი მთავარსა, ტბასა, ტუესა, ცასა...

— მამაო მთავარო... მამაო მთავარო! — წამოილაშარაკა სუკდიანად და გაწინრულებით და ატირდა.

ირ. სონღულაშვილი.

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.

✠ უოველდღიური საკოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი ✠

„იმერეთი“

ახალის რედაქციით და თანამშრომლებით.

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წლისათვის. გაზეთის ფასი: ერთი წლით—7 მან. ნახევარი წლით 4 მან. ერთი თვით—80 კ. ცალკე ნომერი ერთი შაური.

■ ადრესი: Кутаисъ, редакция газ. „Имерети“. ■

უოველკვირეული სამხატვრო-საღატურატურო, სათეატრო და
საზოგადოებრივი შინაარსის სურათებიანი ჟურნალი

„თეატრი და ცხოვრება“

ჟურნალს საგანგებო თანამშრომელ-კორესპოდენტები ჰყავს რუსეთსა და საზღვარ-გარედ. ჟურნალში
ითანამშრომლებენ ცნობილნი მწიგნობარნი, მუსიკოსნი, დრამატურგნი, მგოსანნი, და მხატვარ-ხელოვანნი.
ჟურნალის ფასი: წლიურად 5 მ. (ამ წლის დამლევამდე—4 მ.) ნახევარი წლით 3 მან. ცალკე
ნომერი ორი შაური. ფულის გადახდა ნაწილ-ნაწილადაც შეიძლება.
ხელის მოწერა მიიღება ქართ. დრამატ. საზოგ. კანტორაში და იოსებ იმედაშვილთან („სორაპ-
ნის“ სტამბაში).

1894 წლიდან **1914 წლამდის**

ს ა უ კ ე თ ე ს ო დ ვ ი ნ ო დ ი თ ვ ლ ე ბ ა დ ვ ი ნ ო

საზოგადოება „კახეთი“-სა

ტელეფონი: № 73 და 3—51. თბილისი: გოგოლის ქუჩა 63 და ერევნის მოედანი.

განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში, მოსკოვში, ბათომში, რასტოვში და სხ.

ელექტრო-მბეჭდავი სტამბა ს. ლოსაბერიძისა, მოსკოვის ქუჩა 15
